

Original Research Article

Empowerment of informal settlements with an emphasis on good urban governance indicators: A case study of Babol City

Fatemeh Allagholitabar Nashlia¹, Issa Piri^{2*}, Gholamhasan Jafari³, Amer Nikpour⁴, Maryam Hajizadeh⁵

¹ Ph.D. Candidate, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

² Assistant Professor, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

³ Associate Professor, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

⁴ Associate Professor, Faculty of Humanities, University of Mazandaran, Babolsar, Iran

⁵ PhD graduate, Faculty of Humanities, University of Zanjan, Zanjan, Iran

10.22034/GRD.2025.22151.1635

Received:

September 17, 2024

Accepted:

April 12, 2025

Keywords:

Empowerment, Urban management, Informal settlements, Good urban governance, Babol

Abstract

A look at the evolution of urban administration and management approaches shows that it is no longer possible to plan without paying attention to participatory approaches and local scales. In the meantime, desirable urban governance is proposed as an effective and efficient model for managing city affairs. Good governance is one of the important approaches to control and manage the phenomenon of informal settlement. The current research is descriptive-analytical in terms of research method and applied in nature. For data collection in order to answer the research questions and based on the research method, two document-library and survey methods were used. In this research, a web-based questionnaire was used as a data collection tool. In order to measure the reliability of the questionnaire, Cronbach's test and its alpha coefficient were used. The statistical population consisted of specialists, experts and university professors, doctoral students of urban geography, urban managers and fields related to urban management, of which 79 people were used as a statistical sample selected through judgmental sampling. In order to analyze the data and test the hypotheses, quantitative analysis methods (structural equation modeling with variance-based approach (PLS), methods of displaying the characteristics of localities in the GIS software such as quantities were used. The SmartPls and Spss were of benefit too. The results of the surveys show that good urban governance plays a very important role in the formation and expansion of informal settlements in the city of Babol. These results emphasize that the formulation and implementation of policies along with proper planning by the local government is crucial to prevent the unsustainable expansion of informal settlements.

E-ISSN: 2588-7009 /© 2023. Published by Yazd University. This is an open access article under the CC BY 4.0 License (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>).

* Corresponding Author: Issa Piri

Address: University of Zanjan, Zanjan, Iran

Email: isapiri@znu.ac.ir

Extended Abstract

1. Introduction

Informal settlements are residential areas where a group of residential units are built on land without legal ownership or are inhabited illegally. The history of dealing with informal settlement dates back to the writings of thinkers such as Marshall Clinard, Robert Park, John Turner and Charles Abrams. Clinard says the following as a definition for informal settlement: "Informal settlement is a sub-culture with a set of norms that are associated with neighborhoods with low hygiene, social deviations and characteristics such as social isolation". Empowerment is an approach for the proper distribution of economic and social resources in a sustainable manner. In this situation, the life of the low-income and poor classes is based on the internal capacities and prioritization of needs, by these people themselves and their participation to face the issues of poverty. According to this approach, people should be empowered in such a way that they can make decisions about their living environment. Empowerment holistically addresses the causes of poverty. This means that it is possible to overcome obstacles in long processes and with the active participation of interested groups, but it is not possible to improve certain aspects of the life of marginalized groups (e.g., providing some infrastructure and services with some economic facilities). In general, the approach of empowerment, as a multi-dimensional, more comprehensive and more people-oriented approach, covers the existing shortcomings to some extent.

2. Research Methodology

The current research is descriptive-analytical in terms of research method and applied in nature. The data are collected to answer the research questions. For this purpose, document-library and survey methods and a web-based questionnaire were used. Cronbach's test and its alpha coefficient served to measure the reliability of the online questionnaire in this research. The statistical population consisted of specialists, experts and university professors, doctoral students of urban geography, and urban managers in fields related to urban management, of whom 79 people were selected through judgmental sampling. In this type of sampling, people who are in the best position to provide the required data are selected as a sample. To evaluate the reliability and validity of a panel of 20 experts, the relative coefficient of content validity (CVR), content validity index (CVI) and the reliability of the measurement model were evaluated using factor loading coefficients, Cronbach's alpha, and composite reliability. The data analysis and the hypothesis testing were done through quantitative analysis methods (structural equation modeling with the PLS variance-based approach) displaying the characteristics of localities in the GIS software such as quantities, and SmartPLs and Spss software programs.

3. Results and discussion

Pearson's correlation test was used to check the correlation between good urban governance and the empowerment of the informal settlements in Babol City. By comparing the significant level obtained with the error coefficient of 0.05 (less than 0.05), it was concluded that there is a difference between the indicators of desirable urban governance (participation, efficiency and effectiveness, political stability and the fight against corruption, legality, justice social, responsibility, community-oriented) and the empowerment of the informal settlements in that city. In this case, there is a significant relationship. The correlation coefficient in this relationship was 0.456, 0.872, 0.588, 0.796, 0.761, 0.653 and 0.668, respectively, according to the positive value of the correlation coefficient in the validity indices. Urban desirability shows the existence of a positive and direct relationship between urban desirability and the empowerment of the informal settlements in the city of Babol. The highest correlation coefficient between efficiency and effectiveness and empowerment of the informal settlements established in Babol was 0.872. In order to analyze the effects of good urban governance on the empowerment of those informal settlements, a one-sample T-test was used. Also, structural equations

based on variance served to test the research hypothesis and evaluate the conceptual model. The independent variables of the current research are participation, efficiency and effectiveness, political stability and fight against corruption, legality, social justice, responsibility, and community-oriented, which respectively had the coefficients of 0.958, 0.715, 0.619, 0.701, 1.010, and 0.932. The coefficients of 0.0, 0.73 has had a positive and significant effect on the independent variable of the research (optimal urban governance) at the significance level of $p < 0.05$. Among the examined indicators, the most effect with a coefficient of 1.010 belonged to the variable of social justice. Therefore, to increase the empowerment of the informal urban settlements in the city of Babol, social justice with criteria such as the degree of accountability to municipal strategies in order to increase participation (M1), cooperation with young people in the formation of non-governmental popular organizations (M2), citizens' awareness of citizenship rights in the direction of participation (M3), attracting people's participation through the formation and activity of local councils of regions (M4), consensus in neighborhood decision-making (M5), and participation in neighborhood economic investment (M6) has been most effective. Also, according to the significance level of 5% and the confidence level of 95%, it can be concluded that there is a significant relationship between the independent and dependent variables of the research.

4. Conclusion

Urban governance with appropriate solutions can guarantee the improvement of the living conditions of the residents of informal settlements and contribute to the sustainable development of the city. These positive effects benefit not only the residents of these areas but also the whole society and city. For a deeper understanding and more detailed analysis of the characteristics of informal settlements in the city of Babol and the role of urban governance in improving the living conditions and management of these areas, this research, as an important source, can help city managers and rulers consider more effective policies and programs to manage and control informal settlements and ensure the improvement of citizens' quality of life.

مقاله پژوهشی

توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری (مطالعه موردی: شهر بابل)

فاطمه الهقلى تبار نشلى^۱، عیسی پیری^{۲*}، غلامحسن جعفری^۳، عامر نیک پور^۴، مریم حاجی‌زاده^۵

^۱ دانشجوی مقطع دکتری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

^۲ استادیار، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

^۳ دانشیار، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

^۴ دانشیار، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه مازندران، بابل، ایران.

^۵ فارغ التحصیل مقطع دکتری، دانشکده علوم انسانی، دانشگاه زنجان، زنجان، ایران.

doi 10.22034/GRD.2025.22151.1635

چکیده

نگاهی به سیر تحول رویکردهای اداره و مدیریت شهری نشان می‌دهد که دیگر نمی‌شود همچون گذشته بدون توجه به رویکردهای مشارکتی و توجه به مقیاس محلی به برنامه‌ریزی پرداخت. در این میان حکمروایی مطلوب شهری به‌مثابه الگوی مؤثر و کارآمد برای اداره امور شهر مطرح می‌شود. حکمروایی مطلوب یکی از رویکردهای مهم برای کنترل و مدیریت پدیده اسکان غیررسمی است. پژوهش حاضر از نظر روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و از نظر ماهیت کاربردی است. روش گردآوری اطلاعات به‌منظور پاسخ به سؤالات تحقیق و بر اساس روش تحقیق، دو روش اسنادی-کتابخانه‌ای و پیمایشی است. در این تحقیق از پیمایش پرسشنامه وب-محور به‌عنوان ابزار گردآوری اطلاعات استفاده شده است. به‌منظور سنجش پایایی پرسشنامه، از آزمون کرونباخ و ضریب آلفای آن بهره گرفته شد. جامعه آماری این تحقیق را متخصصان، کارشناسان و اساتید دانشگاه، دانشجویان دکتری جغرافیای شهری، مدیران شهری و رشته‌های مرتبط با مدیریت شهری تشکیل می‌دهند که از این تعداد ۷۹ نفر به‌عنوان نمونه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری قضاوتی استفاده شده است. به‌منظور تحلیل داده و آزمون فرضیات از روش‌های تحلیل کمی (مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد واریانس-محور PLS)، استفاده گردید. نتایج بررسی‌ها براساس شاخص‌های حکمروایی خوب شهری مشارکت، پاسخگویی، قانونمندی، عدالت، شفافیت، مسئولیت‌پذیری، اثربخشی و کارآمدی نشان داد که میزان بهره‌گیری از حکمروایی خوب شهری در بابل در سطح قابل قبولی قرار دارد. بر این اساس، هر چه حکمروایی خوب شهری و شاخص‌های آن به‌خوبی اجرا و نظارت شود، گسترش اسکان غیررسمی بهتر کنترل می‌شود.

تاریخ دریافت:

۲۷ شهریور ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش:

۲۳ فروردین ۱۴۰۴

کلیدواژه‌ها:

توانمندسازی،
مدیریت شهری،
سکونتگاه‌های غیررسمی،
حکمروایی مطلوب شهری،
بابل

۱ مقدمه

از پدیده‌های عمده ناپایدارکننده شهری به‌ویژه در کشورهای درحال توسعه، گونه‌ای شهرنشینی با مشکلات حاد موسوم به اسکان غیررسمی است که بنا بر مشاهدات جهانی گسترشی فزاینده داشته است. محققان و اندیشمندان مختلف این حوزه معتقدند نرخ گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی در کشورهای کم‌درآمد به‌سرعت

Email: isapiri@znu.ac.ir

* نویسنده مسئول: عیسی پیری

آدرس: دانشگاه زنجان

در حال افزایش بوده و این عارضه، به دلیل افزایش تعداد افراد ساکن در این مناطق بدون شرایط استاندارد به وجود آمده است (Forbes, 2019). در مدل‌های اخیر توسعه که از سوی سازمان‌های بین‌المللی ترویج می‌شود، برای بهبود کیفیت و قابلیت زندگی شهری و نیل به توسعه پایدار شهری، الگوی حکمروایی مطلوب شهری مطرح می‌شود که بر مبنای آن سلامت، نظم و امنیت با پیشرفت و رفاه به صورت توأمان محقق می‌شود (نوین و همکاران، ۱۴۰۱).

حکمروایی را می‌توان یکی از پرکاربردترین واژه‌ها در فرایند مدیریت شهری نامید که درعین حال تبدیل به جزء کلیدی در مباحث و محافل علمی شده و امروزه نیز به عنوان یک پیش‌نیاز برای توسعه محلی در نظر گرفته می‌شود. تغییر از حکومت به حکمروایی در سال‌های اخیر فرصت‌های جدید قابل توجهی برای مشارکت مردم جوامع کمتر برخوردار در تصمیم‌گیری‌هایی که آن‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، فراهم ساخته است. اصل اساسی حکمروایی شهری ((کاهش اقتدار عملکرد دولت مرکزی)) با ایجاد یک چارچوب گفتگوی شهری است که مبتنی بر رهبری مشارکتی و مدیریت امور شهری با حضور و مشارکت عادلانه همه ذینفعان است (سوپان^۱، ۲۰۱۶). برخلاف شیوه کلاسیک حکومت، حکمروایی نه یک ساختار سلسله مراتبی بلکه در اصل، روابط افقی بین بخش خصوصی و بازیگران عمومی را شامل می‌شود و مجموعه پیچیده‌ای از روابط بین نهادهای دولتی مختلف، بخش خصوصی، سازمان‌های داوطلبانه و سازمان‌های اجتماعی را در برمی‌گیرد (حیدرزاده و همکاران، ۱۴۰۲). شهرنشین شدن جمعیت، افزایش جمعیت شهرها و به دنبال آن توسعه شهرهای کوچک و بزرگ از ویژگی‌های عصر حاضر است و توسعه پایدار آن‌ها درگرو داشتن برنامه‌ریزی و مدیریت شهری کارآمد است (بیروتی و همکاران، ۱۴۰۰). این پدیده، به‌ویژه از دهه ۱۹۵۰ میلادی مشکلات فراوانی در کشورهای مختلف به‌ویژه کشورهای جهان سوم ایجاد کرده که این خود موجب گشته سیستم مدیریتی شهر با چالش‌ها و تنگناهایی مواجه گردد. در سیستم مدیریت شهری نوین برای رفع این مشکلات و چالش‌ها، الگوهای متعددی ارائه شده است. یکی از این الگوها که مدل غالب در مدیریت شهری محسوب می‌شود، الگوی حکمروایی شهری است (زندیه، ۱۳۹۶). در اواخر دهه ۱۹۸۰ میلادی، موضوع حکمروایی خوب به عنوان ابزاری برای توسعه پایدار و کاهش فقر مخصوصاً در میان سازمان‌های بین‌المللی مطرح شد (سایم^۲، ۲۰۱۹). این الگو در زمان حاضر در مجامع بین‌المللی و محافل کارشناسی تنها راه خروج از بن‌بست فقر و توسعه نیافتگی شهرها تلقی می‌شود و مدیریت شهری چاره‌ای جز اجرای آن ندارد؛ زیرا اثربخش‌ترین، کم‌هزینه‌ترین و پایدارترین شیوه اعمال مدیریت است. در این راستا شهرها دارای موقعیت ویژه و نیازمند توجه خاص هستند (عسکری زاده اردستانی، ۱۳۹۷). در مبحث حکمروایی شهری مهم‌ترین اصل تأکید شده شناخت شاخص‌ها و اصول مربوط به نحوه پیاده‌سازی آن است چراکه با این مؤلفه‌ها و شاخص‌هاست که مبادی بنیادی آن و نگرش‌های این رویکرد شناخته می‌شود (علیزاده و همکاران، ۱۳۹۴).

بررسی مقوله مدیریت شهری در ایران با سابقه بیش از ۸۰ سال و امر برنامه‌ریزی توسعه شهری با سابقه بیش از ۶۰ سال در جهت ساماندهی به اداره امور شهری و مدیریت آن‌ها در کلیه ابعاد اقتصادی، اجتماعی، اداری و کالبدی به منظور انجام وظایف عمرانی، نظارتی، خدماتی و برنامه‌ریزی که بر عهده‌ی سازمان‌های مرتبط اعم از دولتی، خصوصی گذارده شده است، حاکی از آن است که با توجه به ساختار سیاسی- اداری تمرکزگرای کشور در این دوران افت‌وخیزهایی را طی نموده است. در مواردی این مدیریت موفق و گاهی نیز ناموفق بوده است، به‌ویژه آنکه عدم مشارکت مردم و سازمان‌های غیردولتی در امر برنامه‌ریزی توسعه و مدیریت شهری یکی از عوامل مؤثر در شکست این ناکامی‌ها بوده است، چون یا بستر فرهنگی - اجتماعی لازم برای حضور، دخالت و مشارکت مردم

¹ Swapan

² Sime

وجود نداشته و یا ابزارهای قانونی لازم مهیا نبوده است. از این رو سیاست‌گذاری‌ها با همان شیوه‌های متمرکز ادامه یافته است؛ بنابراین باید به تحول در عرصه‌های مدیریت شهری پرداخت و این مدیریت را با دانش‌های روز و نقش‌های پراهمیتی که امروزه بر عهده آن‌ها قرار دارد و از وظایف آن‌ها به شمار می‌رود، مجهز ساخت (شاهینی‌فر و چاره‌جو، ۱۳۹۷).

شهر بابل همانند بسیاری از شهرهای کشور با پدیده اسکان غیررسمی روبه‌رو شده است. این شهر به دلیل توان بالای اقتصادی از شهرهای جمعیت‌پذیر استان مازندران بوده که براساس سرشماری سال ۱۳۹۵ جمعیت آن ۲۵۰۲۱۷ نفر است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۵). مهاجرت‌های روستا شهری که از مهم‌ترین دلایل پیدایش این معضل در بابل بوده منجر به رشد کالبدی ناهماهنگ شهر و تبدیل به یک چالش بزرگ شده است که در صورت تداوم این روند در دهه‌های آینده احتمال می‌رود جمعیت ساکن این‌گونه سکونتگاه‌ها به دو برابر حد فعلی برسند، این در حالی است که توسعه و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی اغلب در زمین‌های کشاورزی اطراف شهر صورت می‌گیرد و چون کنترل قانونی بر ساخت‌وسازها صورت نمی‌گیرد، منجر به تخریب اراضی کشاورزی در اطراف شهر می‌گردد. توجه به پدیده اسکان غیررسمی در این شهر ضرورت اساسی داشته، چراکه توسعه و گسترش شهر بابل مشخص می‌کند حدود ۲۷ درصد از مساحت شهر را سکونتگاه‌های غیررسمی اشغال کرده‌اند که همه این سکونتگاه‌ها در محدوده قانونی شهر واقع شده‌اند و از خدمات شهرداری برخوردارند. چهار محله موزیرج، کتی شرقی و غربی، هفت تن و سادات محله سکونتگاه‌های غیررسمی بابل می‌باشند که در شرق، جنوب شرق و غرب شهر واقع شده‌اند که به دلیل قرار گرفتن در امتداد جاده‌های خروجی از بابل، عدم محدودیت فیزیکی برای توسعه، با جذب مهاجر در حال رشد می‌باشند. این پژوهش قصد دارد ضمن بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری در شهر بابل به تأثیر آن بر توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی نیز بپردازد.

۲ مبانی نظری

برای اولین بار در تاریخ، بیش از نیمی از مردم جهان، یعنی ۵۴ درصد در سال ۲۰۱۴، در شهرها زندگی می‌کنند که پیش‌بینی می‌شود تا سال ۲۰۵۰ این نسبت به ۶۶ درصد برسد (برنامه اسکان بشر ملل متحد^۱، ۲۰۱۴). شهرها در کشورهای در حال توسعه به تناسب افزایش جمعیت به سرعت در حال گسترش هستند. با تمرکز فقر در شهرها و به موازات صنعتی شدن جهان، مشکل نابرابری خدمات‌رسانی و مسکن پرازدحام، به مثابه جنبه‌ای نامطلوب از زندگی شهری نمایان شد. چنین روندی با عینیت یافتن جنبه‌های کالبدی فقر در قالب محله‌های فقیرنشین و اسکان غیررسمی، به مشخصه اکثر شهرهای بزرگ کشورهای در حال توسعه تبدیل شد (کلت^۲، ۲۰۱۱). سکونتگاه‌های غیررسمی نواحی مسکونی هستند که در آن‌ها گروهی از واحدهای مسکونی در زمین‌هایی بدون مالکیت قانونی ساخته می‌شوند یا به طور غیرقانونی مورد سکونت قرار می‌گیرند (بگو^۳، ۲۰۰۳). سابقه پرداختن به اسکان غیررسمی، به نوشته‌های متفکرینی چون مارشال کلینارد، رابرت پارک، جان ترنر و چارل آبرامز باز می‌گردد. کلینارد در تعریف سکونتگاه غیررسمی چنین می‌گوید: سکونتگاه غیررسمی، خرده فرهنگی با مجموعه‌ای از هنجارهاست که در محله‌هایی با بهداشت کم، انحرافات اجتماعی و ویژگی‌هایی از جمله انزوای اجتماعی همراه است. به اعتقاد ترنر «مسکن خودساخته تهدیستان شهری، نوعی برنامه‌ریزی مردمی در جوامعی است که برای مسکن اقشار کم‌درآمد برنامه‌ای ندارد» (خراسانی‌مقدم و همکاران، ۱۳۹۵). امروزه اسکان غیررسمی که به طور عمده با تصرف و ساخت غیررسمی زمین و مسکن، رعایت نکردن ضوابط شهری، کمبود خدمات زیرساختی، رشد

¹ UN-Habitat

² Kellett

³ Bego

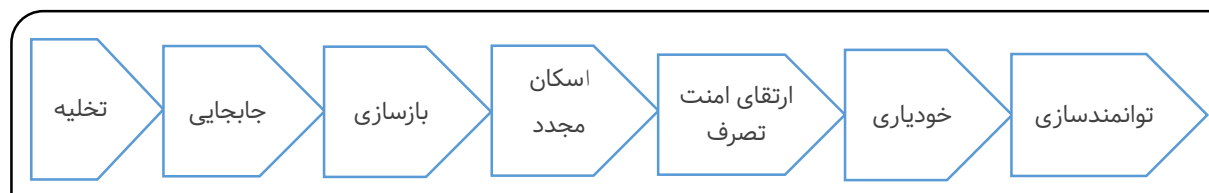
سریع کالبدی و جمعیتی، اشتغال غالب غیررسمی، ناپایداری سازه‌ای و تأسیساتی، پایین بودن سرانه‌های خدماتی، ناپایداری درآمد و درنهایت، بستر کالبدی مناسب برای رشد آسیب‌های اجتماعی و شکل‌گیری خرده فرهنگ‌های کج‌رو شناخته می‌شود، تبدیل به چالشی بزرگ در کلان‌شهرها شده است (شیعه و همکاران، ۱۳۹۰).

در طول زمان، در برخورد با سکونتگاه‌های غیررسمی، رویکردهای متفاوتی مورد آزمون قرار گرفته است. در جدول زیر طیف برخورد با اجتماعات اسکان غیررسمی نشان داده شده است.

جدول ۱: طیف برخورد با اجتماعات اسکان غیررسمی

نادیده گرفتن تشویق‌آمیز برای ارزان نگاه‌داشتن کارگران صنایع نوپای مونتاژ عمده دولتی: اوایل ۱۹۶۰
نادیده گرفتن تنبیهی، ندادن خدمات شهری همگانی آب، برق، گاز و...: اواخر دهه ۱۹۶۰
تخریب بدون قید و شرط: از اوایل دهه ۱۹۶۰
تخریب و تلاش برای بازگرداندن مهاجران به روستا: اوایل دهه ۱۹۶۰ به بعد
تخریب با دادن زمین مجانی: اواسط دهه ۱۹۶۰ به بعد
تخریب با دادن زمین ارزان، مصالح ساختمانی مجانی یا ارزان
تخریب و انتقال به مجتمع‌های مسکونی ارزان باقیمت یارانه‌ای: اواخر دهه ۱۹۶۰
پروژه مکان و خدمات: دهه ۱۹۸۰
بهسازی کالبدی در محل توسط دولت با شهرداری‌ها
بهسازی کالبدی از طریق تجمیع پلاک‌ها: اواسط دهه ۸۰ به بعد
بهسازی کالبدی برنامه توانمندسازی گروه‌های هدف: دهه ۹۰ به بعد

منبع: پیران، ۱۳۸۸

شکل ۱: روند تغییرات رویکردهای نظری حاکم بر نحوه مداخله در سکونتگاه غیررسمی (اسکندریان و فیروزآبادی، ۱۴۰۰)

اجرای رویکردهای فوق‌الذکر نتایج متعددی در پی داشت: دو رویکرد بی‌توجهی و تخریب نه‌تنها کمکی به جلوگیری از گسترش چنین بافت‌هایی نکردند بلکه خود موجب تشدید و گسترش مسئله شدند. رویکرد مسکن اجتماعی باوجود دید مثبت‌تر، به دلیل عدم پوشش تمامی متقاضیان و عدم کشش مالی دولت‌ها برای استمرار این ساخت‌وسازها (گیلبرت و گاگر، ۱۳۷۵) و ... در تحقق اهداف خود ناموفق بود. طرح زمین خدمات نیز به دلایلی ازجمله لاینحل ماندن مشکل توان اقتصادی خانوارها در پروژه‌ها و غفلت از مسائلی مانند حق اشتغال و درآمد، حق شهروندی و... با انتقاداتی روبه‌رو شد (صرافی، ۱۳۸۱). به رویکرد خودیاری و رسمیت بخشیدن به تصرف زمین نیز انتقاداتی ازجمله: صدمه زدن به مستأجران فقیر (Mukhija, 2001)، عدم درک ساکنان از احتمال تخلیه و اخراج از زمین وارد شد (داداش‌پور و علیزاده، ۱۳۸۹). در رویکرد بهسازی باوجود تمام مزایا، به خاطر تک‌بعدی نگرستن و خلاصه کردن مشکل این سکونتگاه‌ها به مسائل کالبدی و فیزیکی و عدم توجه به ظرفیت‌ها و خواسته‌های ساکنان، جای تردید برای خود گذاشته است.

به دنبال موضوع مسائلی این‌چنینی و عدم موفقیت رویکردهای پیشین، رویکرد توانمندسازی باقابلیت ایجاد چارچوب‌های قانونی، نهادی، اقتصادی، مالی و اجتماعی مطرح شد (Okech et al, 2020).

توانمندسازی رویکردی برای توزیع مناسب منابع اقتصادی و اجتماعی به صورت پایدار است. در این شرایط، زندگی اقشار کم درآمد و فقیر با تکیه بر ظرفیت های درونی و اولویت بندی نیازها، توسط خود این افراد و مشارکت آن ها برای مواجهه با مسائل فقر است. این رویکرد معتقد است که باید افراد به گونه ای توانمند ساخت که بتوانند در مورد محیط سکونت خویش تصمیم بگیرند. توانمندسازی دارای دو عنصر مهم عاملیت مردم و جامع نگری نسبت به عامل فقر است. بدین معنا که غلبه بر موانع در فرایندهای طولانی و با مشارکت فعال گروه های ذی نفع میسر است و از سوی دیگر نمی توان با بهبود ابعاد خاصی از زندگی گروه های در حاشیه (مثال تأمین برخی زیرساخت ها و خدمات با برخی از امکانات اقتصادی) شاهد توانمندی گروه های فوق بود. در کل رویکرد توانمندسازی با نگاهی چندبعدی، جامع تر و مردم محورانه تر تا حدودی، ضعف های قبلی را پوشش می دهد (عباسی لیوسی و همکاران، ۱۳۹۷). جان ترنر را می توان به نحوی پیشگام رویکرد توانمندسازی دانست. وی از دهه ۱۹۶۰ با نگارش مقاله هایی در این زمینه، معتقد بود که حاشیه نشینان فقیر، دارای مهارت کافی جهت ساخت مسکن برای خود هستند. رویکرد توانمندسازی، در اولین کنفرانس اسکان بشر در سال ۱۹۷۶ در ونکوور به طور روشن مورد بحث قرار گرفت. با این حال تا سال ۱۹۹۶ کنفرانس برنامه اسکان بشر ملل متحد ۲ در استانبول کمتر مورد توجه بود تا اینکه در این کنفرانس، دیدگاه ترنر، به مثابه جزئی جدایی ناپذیر از واژگان اسناد رسمی مورد توجه حدی قرار گرفت (Emer, 2008). در ایران نیز پس از تجربه شدن رویکردهای متعدد، از آغاز دهه ۱۳۸۰، رویکرد توانمندسازی توسط وزارت مسکن و شهرسازی مورد توجه قرار گرفت. در ادامه به بررسی پیشینه تحقیق پرداخته می شود.

- زازیکی^۱ و همکاران (۲۰۲۲)، در پژوهشی با عنوان "حقوق مالکیت در سکونتگاه های غیررسمی" در مجموع ۱۱۹ مقاله منتشر شده در ۵۸ سال گذشته، موجود در پایگاه های اطلاعاتی Scopus و Web of Science را مورد تجزیه و تحلیل قرار دادند. نتایج شامل: ۱- مطالعات در مورد حقوق مالکیت با تمرکز بر ساختارهای رسمی تصدی ۲- سیستم های تصدی که نتیجه یک فرآیند قانونی رسمی نیست، بلکه نتیجه آداب و رسوم، عادات و باورهای ساکنان سکونتگاه های غیررسمی است. در نهایت، این مطالعه ممکن است با مجموعه ای از استراتژی های استخراج شده از متون، به ویژه برای دولت های کشورهای در حال توسعه، بینش هایی را ارائه دهد که هدف آن تقویت حقوق مالکیت امن سکونتگاه های غیررسمی، عدالت توزیعی و باز توسعه شهری فراگیر است.

- آسودو. د. لوس. ریوس^۲ و همکاران (۲۰۲۵) در پژوهشی با نام "روش شناسی برای اولویت بندی مداخلات بازآفرینی شهری پایدار در سکونتگاه های غیررسمی: مطالعه موردی در لیما" عنوان می کنند که مناطق شهری در کشورهایی با درآمد کم و متوسط به سرعت در حال گسترش هستند و منجر به اسکان بخش قابل توجهی از جمعیت در سکونتگاه های غیررسمی می شود. مشخصه این سکونتگاه ها نابرابری اجتماعی- اقتصادی و قرار گرفتن در مناطق آسیب پذیر همراه با قطع ارائه خدمات اولیه است. طرح های بازآفرینی شهری در سکونتگاه های غیررسمی افزایش یافته است، اما عدم وجود روشی تعریف شده برای اولویت بندی مداخلاتی که باید انجام شود و عدم تطابق بین مداخلات اجرا شده و نیازهای محلی بسیار محسوس است. در این راستا، این مطالعه یک روش شناسی سه مرحله ای را برای اولویت بندی مداخلات از نظر بازآفرینی پایدار شهری در سکونتگاه های غیررسمی پیشنهاد می کند.

- اتکینسون^۳ (۲۰۲۴)، در مقاله ای تحت عنوان "سکونتگاه های غیررسمی: یک درک جدید برای مطالعه حکمروایی و آسیب پذیری" بیان دارد، با توجه به اینکه سکونتگاه های غیررسمی بخش عمومی را با چالش های

¹ Zazyki

² Acevedo-De-los-Ríos

³ Christopher L. Atkinson

خاصی روبه‌رو می‌کند که محدودیت‌های زیرساخت‌ها را نشان می‌دهد و درعین‌حال نیازهای انسانی بسیاری را نیز مطرح می‌سازد، نیاز به درک بهتر این موضوع وجود دارد که چگونه سکونتگاه‌های غیررسمی و ظرفیت‌های دولت‌ها برای پاسخگویی به چنین پدیده‌هایی به‌طور بالقوه موجب نگرانی بیشتر افراد آسیب‌پذیر می‌شود. در این پژوهش ۲۷۲ مقاله از سال ۲۰۱۹-۲۰۲۴ موردبررسی قرار گرفت. سکونتگاه‌های غیررسمی هنوز یک موضوع نوظهور در ادبیات کاربری زمین و برنامه‌ریزی شهری است، اما اهمیت این تحقیق فراتر از نواحی نزدیک خود سکونتگاه‌ها بوده و تا حوزه‌های مطالعه حکمروایی و آسیب‌پذیری گسترش می‌یابد.

- بیرا بایوما و گیرما اب^۱ (۲۰۲۴)، در مقاله‌ای با نام "بررسی عوامل زمینه‌ساز رشد سکونتگاه غیررسمی: مطالعه موردی: شهر بورایو، اتیوپی" فرآیند و عوامل تسریع‌کننده رشد سکونتگاه‌های غیررسمی را بر اساس نهادها، ساختار، آژانس و دیدگاه‌های عدم انطباق اجتماعی بررسی می‌کند. داده‌های اولیه برای این مطالعه از طریق مصاحبه با اطلاعات کلیدی، پرسشنامه و مشاهدات جمع‌آوری شد. داده‌های ثانویه از داده‌های تجربی به دست آمد. این مطالعه نشان داد که مؤسسات غیررسمی محلی مانند شبکه‌های اجتماعی با تقویت یک قرارداد کتبی غیررسمی فروش، نقش مهمی در روند رشد اسکان غیررسمی بازی می‌کنند. این مطالعه همچنین مهاجرت روستا به شهر، زمین‌خواری، انتخاب مکان و فقدان حکمروایی خوب را به‌عنوان عوامل تسریع‌کننده رشد سکونتگاه‌های غیررسمی شناسایی کرد. علاوه بر این، دست‌اندرکاران از میانبرهای رسمی برای مشارکت در ساخت‌وساز غیررسمی استفاده می‌کنند؛ بنابراین، همراه با ناکارآمدی ساختار دولت، رفتار دست‌اندرکاران غیررسمی نیز به‌عنوان یک عامل مهم، هرچند اغلب نادیده گرفته‌شده، در رشد سکونتگاه‌های غیررسمی شناسایی شد.

- عتیق حسن^۲ و همکاران (۲۰۲۵)، در پژوهشی با عنوان "نقش شاخص حکمروایی، دموکراسی، صنعتی شدن و شهرنشینی بر پایداری زیست‌محیطی کشورهای عضو سازمان بریکس^۳: یک رویکرد جدید" پویایی پایداری زیست‌محیطی کشورهای عضو سازمان^۴ را از سال ۱۹۹۶ تا ۲۰۲۲، با تمرکز بر حکمروایی، دموکراسی، صنعتی شدن و تأثیر شهرنشینی بر ضریب ظرفیت بار بررسی نمودند. نتایج حاکی از وجود رابطه مثبت و معنی‌دار آماری بین شاخص حاکمیت و ضریب ظرفیت بار است که نشان می‌دهد حکمروایی می‌تواند موجب افزایش پایداری محیطی شود. در مقابل، دموکراسی، صنعتی‌شدن و شهرنشینی بر ضریب ظرفیت بار تأثیر منفی می‌گذارد، به این معنی که این عوامل منابع را تحت فشار قرار می‌دهند و از پایداری جلوگیری می‌کنند. تقویت حکمروایی و سیاست‌های توسعه پایدار می‌تواند این اثرات نامطلوب را کاهش داده و تاب‌آوری کشورهای بریکس را ارتقا بخشد.

- سلیمانی^۵ و مونتس (۲۰۲۴)، در پژوهشی با عنوان "نقش توسعه مالی و حکمروایی خوب در رشد اقتصادی و پایداری محیط‌زیست" به مطالعه تأثیرات مختلف انرژی، مالی، دولتی را بر رشد اقتصادی و انتشار کربن در نیوزیلند پرداختند. نتایج حاکی از آن است که حکمروایی خوب، مصرف انرژی‌های تجدیدپذیر و غیرقابل‌تجدید، سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی باعث تحریک رشد اقتصادی می‌شود. از سوی دیگر، واگذاری امتیاز استفاده از منابع طبیعی به دلیل هزینه بالای آن برای اقتصاد، تأثیر منفی بر رشد اقتصادی دارد. علاوه بر این، استفاده از انرژی‌های تجدیدپذیر، توسعه مالی و حکمروایی خوب به‌طور قابل‌توجهی انتشار کربن دی‌اکسید را کاهش

¹ Beyera Bayuma & Girma Abebe

² Atik Hasan

³ BRICS

⁴ برزیل، روسیه، هند، چین و آفریقای جنوبی

⁵ Solaymani & Montes

می‌دهد. ترویج سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی درست، می‌تواند رشد اقتصادی را تقویت و کیفیت محیط‌زیست را حفظ کند، در صورتی که با حکمروایی خوب همراه باشد.

- سوریا^۱ و همکاران (۲۰۲۴)، در پژوهشی با نام "حکمروایی خوب در زمان‌های پرچالش: آنچه می‌دانیم و آنچه کارشناسان می‌گویند" بیان می‌کنند که درحالی که بشر از آغاز تمدن در معرض بلایا بوده است، توسعه اقتصادی انواع جدیدی از بحران‌ها مانند بحران‌های اقتصادی و مالی و همه‌گیری‌ها را به همراه داشته است. نه همه بحران‌ها یکسان هستند و نه تأثیرات آن‌ها. این مقاله مروری جامع از ادبیات موضوع ارائه می‌کند و در مورد اثرات نامتقارن بحران‌های مختلف با تمرکز بر نقش حکمروایی و نهادها بحث می‌کند.

- حقی و حیدرزاده (۱۴۰۳)، در پژوهشی با عنوان "سنجش رضایتمندی ساکنین سکونتگاه‌های غیررسمی از شاخص‌های توسعه اجتماعی، نمونه مطالعه: شهر همدان"، شاخص‌های توسعه اجتماعی را از طریق پرسشنامه، از ساکنین پنج سکونتگاه غیررسمی در شهر همدان موردبررسی قرار دادند. متغیرهای موردبررسی به کمک مدل تحلیل عاملی در پنج عامل: «تعاملات اجتماعی»، «توان اقتصادی»، «خدمات محلی»، «توزیع خدمات» و «حق شهروندی» دسته‌بندی شده‌اند؛ همچنین ارزیابی امتیازات عاملی در محلات موردبررسی نشان می‌دهد ترتیب محلات بر مبنای سطح رضایتمندی ساکنین از توسعه اجتماعی شامل: «منوچهری»، «مزدقینه»، «خضر»، «حصار» و «دیزج» بوده است. در ادامه به کمک مدل تحلیل رگرسیون چندمتغیره خطی وزن عوامل پنج‌گانه در تحقق رضایت از توسعه اجتماعی محاسبه شده است که عامل توان اقتصادی با وزن ۰/۴۲۹ بیشترین تأثیر را نشان می‌دهد. نتایج پژوهش نشان می‌دهد اولویت نخست افزایش رضایت ساکنین از توسعه اجتماعی در تمامی محلات مربوط به عامل (توزیع خدمات) است.

- روستایی و همکاران (۱۴۰۳) در تحقیقی تحت عنوان "تبیین الگوی مدیریت محله‌ای با استفاده از نظریه حکمروایی خوب شهری (مطالعه موردی: شهر تبریز)" به تبیین الگوی مدیریت محله‌ای در حکمروایی شهری با اتخاذ رویکرد تبیینی- اکتشافی در کلان‌شهر تبریز می‌پردازند. بنابر نتایج تحقیق در بین عوامل از نظر شاخص اندازه اثر، «ساختار جامعه شبکه‌ای» در رتبه اول و «حکمروایی شهری»، «سیاست‌گذاری‌های جامعه شبکه‌ای»، در رتبه‌های بعدی قرار دارند. نتایج تحقیق بیانگر این امر است که در تبیین عوامل مؤثر در راستای تحقق الگوی مدیریت محله‌ای، توجه به ساختار جامعه شبکه‌ای و توجه به سه ویژگی آن یعنی تمرکززدایی، مجازی‌سازی و هوشمندسازی و آزادی انجام فعالیت‌ها نقش اساسی دارد.

- پودینه و همکاران (۱۴۰۳)، در پژوهشی با نام "بررسی وضعیت شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهری (مطالعه موردی: شهر زاهدان)" بیان داشتند که شاخص‌های حکمروایی خوب شهری در مناطق شهر زاهدان در وضعیت نامطلوب قرار دارند. همچنین، نتایج به‌دست‌آمده از اولویت‌بندی مناطق پنج‌گانه شهر زاهدان با مدل تاپسیس فازی (fuzzy topsis) از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری نشان می‌دهد که منطقه ۱ با وزن ۰/۸۱۸ در رتبه اول جای دارد. منطقه ۴ با وزن ۰/۰۰۰ در رتبه پنجم و آخر قرار دارد. منطقه ۲ با وزن ۰/۷۲۲، منطقه ۵ با وزن ۰/۶۳۶ و منطقه ۳ با وزن ۰/۲۸۹ به ترتیب در رتبه‌های دوم تا چهارم از نظر شاخص‌های حکمروایی خوب شهری قرار دارد.

- اسکوئی ارس و بابائی‌اقدام (۱۴۰۲) به ارزیابی رضایتمندی از شاخص‌های توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی با تأکید بر مسائل اجتماعی و اقتصادی (نمونه موردی: محله خلیل‌آباد تبریز) با روش توصیفی-تحلیلی پرداخته‌اند. نتایج به‌دست‌آمده حاکی از آن است که از نظر ساکنان محله خلیل‌آباد تبریز به لحاظ میزان

¹ Cooray

رضایت‌مندی در بین مؤلفه‌های مورد مطالعه، مؤلفه امنیت و حمایت از نظام اقتصاد محلی و بازاریابی صنایع کوچک محله‌ای به ترتیب بیشترین و کمترین میزان رضایت‌مندی را داشتند و همچنین به لحاظ اهمیت مؤلفه امنیت در رتبه نخست و مؤلفه امید به زندگی در رتبه آخر قرار داشتند.

بابایی‌الپاسی و همکاران (۱۴۰۱) در مطالعه‌ای به امکان‌سنجی و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی بر پایه ادراک ذهنی در محله زورآباد شهر لوشان با روش توصیفی و تحلیلی پرداخته‌اند. نتایج پژوهش حاکی از آن است که مؤلفه اقتصادی به عنوان بالاترین اولویت توانمندسازی و پس از آن مؤلفه محیط زیستی، اجتماعی، کالبدی و دسترسی در رتبه دوم تا پنجم قرار دارند.

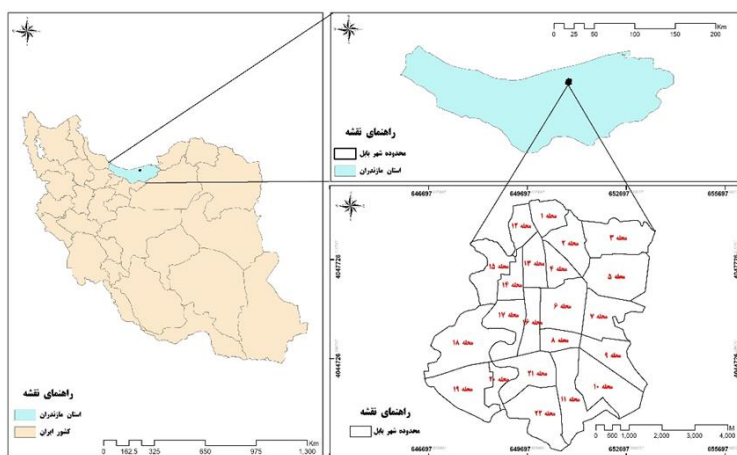
- محسنی (۱۴۰۰)، در پژوهشی شهر و مسئله سکونتگاه‌های غیررسمی: با تأکید بر روش‌های ساماندهی و توانمندسازی آن (مورد مطالعه: شهر ساری) بیان دارد که تحلیل کلی از یافته‌های طرح، نشان از شدت مسائل اقتصادی، نارضایتی اجتماعی، بروز مشکل مسکن و تشدید مسائل زیست‌محیطی و بهداشتی دارد. این مقاله بر اجرای دو مدل ساماندهی و توانمندسازی در محلات غیررسمی ساری تأکید و در هر مدل، به اهداف و راهبردهای ساماندهی و توانمندسازی اشاره شده است.

چهارچوب اصلی این مقاله برگرفته از نظریات جدید برنامه‌ریزی شهری است که توسط آژانس‌های بین‌المللی و بانک جهانی از سال‌های ۱۹۸۰ میلادی سازمان داده شده است. طرح‌های توانمندسازی دارای وجوه اجتماعی (ارتقاء اجتماعی)، اقتصادی (توانمندسازی اقتصادی)، کالبدی (مشارکت برای ارتقاء محیط کالبدی) است. راهبرد تحقق این اهداف: سازمان‌دهی اجتماعی و مشارکت عمومی برای سیاست‌گذاری، تصمیم‌گیری، انتخاب راه‌حل‌های مختلف، ایجاد مدیریت درونی، فراهم نمودن شرایط اجرا سیاست‌ها و تبدیل این خواسته‌ها به پروژه‌های اجتماعی، عمومی و اقتصادی، مدیریتی، نهادسازی کالبدی، زیربنایی و محیطی است (ملکی و موسوی، ۱۴۰۰: ۶). با توجه به این‌که اسکان غیررسمی در زمینه‌ای از عوامل فراتر از مکان آن شکل و گسترش یافته و بر محیطی فراتر از آن نیز تأثیر می‌گذارد؛ چاره‌جویی این مسئله به سیاست‌گذاری و اقدامات نه فقط در سطح محلی آن، بلکه در سطح ملی نیاز دارد. با توجه به اهمیت موضوع، هدف این پژوهش، توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی با تأکید بر شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری است.

۳ روش تحقیق

۳،۱ معرفی محدوده مورد مطالعه

شاید کمتر کسی وجود بیابان را در مازندران باور کند، اما حقیقت آن است که اکنون بخش‌هایی از استان مازندران به دلیل قرار داشتن در حاشیه کویر جزو مناطق بیابانی محسوب می‌شود و کاهش بارندگی طی سال‌های اخیر بر شدت آن افزوده است (ایرنا، ۱۴۰۱). بابل معروف به شهر بهارنارنج یکی از شهرهای استان مازندران و مرکز شهرستان بابل است که به دو منطقه شهری تقسیم می‌شود. بابل یکی از شهرهای مهم شمال کشور در زمینه پزشکی، کشاورزی، دانشگاهی، سیاسی، فرهنگی و تجاری است. در گذشته به دلیل تجارت و عبور و مرور تاجران و بازرگانان در این شهر، آن را بارفروش می‌خواندند (سالنامه آماری، ۱۳۹۰). شهرستان بابل دارای ۷ بخش، ۲۲ نقطه شهری و ۲۹ دهستان بوده است. بر اساس آمارنامه استان مازندران شهرستان بابل دارای ۷ بخش، شامل بخش مرکزی، بابل‌کنار، لاله‌آباد، بندپی شرقی، بندپی غربی، گتاب و امیرکلا است (سالنامه آماری، ۱۳۹۰).

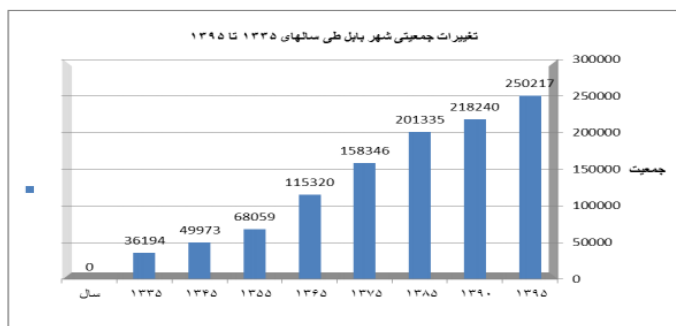

شکل ۲: موقعیت جغرافیایی شهر بابل در منطقه (نگارنده)

جدول ۲: تغییرات جمعیتی شهر بابل طی سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۵

سال	۱۳۳۵	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۶۵	۱۳۷۵	۱۳۸۵	۱۳۹۰	۱۳۹۵
جمعیت شهر	۳۶۱۹۴	۴۹۸۵۵	۶۸۰۵۹	۱۱۵۳۲۰	۱۵۸۳۴۶	۲۰۱۳۳۵	۲۱۸۲۴۵	۲۵۰۲۱۷
زنان	۱۷۲۲۴	۲۴۵۲۵	۳۳۹۵۰	۵۷۳۸۸	۷۸۶۴۳	۱۰۰۶۳۴	۱۰۹۲۰۴	۱۲۵۳۵۴
مردان	۱۸۹۷۰	۲۵۳۳۰	۳۴۱۰۹	۵۷۹۳۲	۷۹۷۰۳	۱۰۰۷۰۱	۱۰۹۰۴۱	۱۲۴۸۶۳
رشد سالانه جمعیت	۳/۲۸	۳/۱۴	۵/۴۱	۳/۱۷	۲/۲۶	۱/۳۷	۱/۹	۱/۰۸

منبع: سرشماری عمومی نفوس و مسکن سالهای ۱۳۳۵ تا ۱۳۹۵

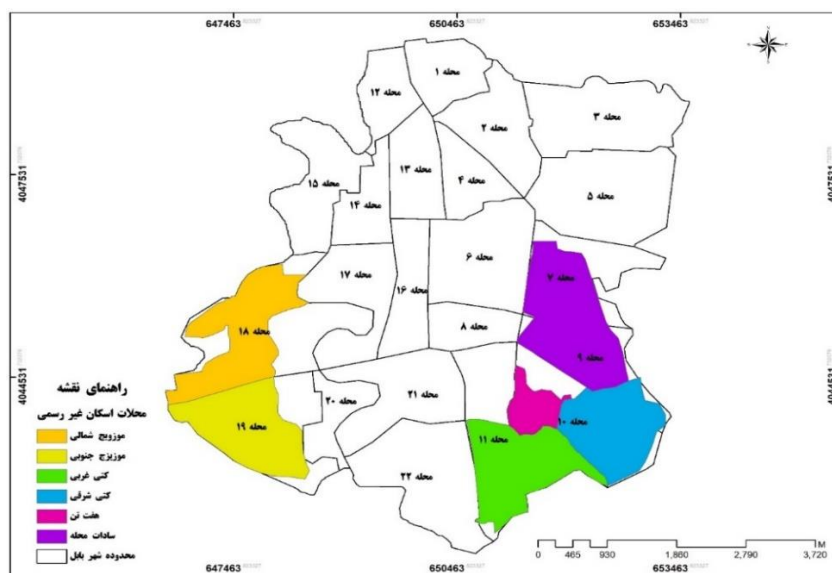
شکل ۳: نمودار تغییرات جمعیتی شهر بابل طی سالهای ۱۳۳۵-۱۳۹۵ (منبع: نگارندگان)

در تصمیمات جدید کالبدی شهر مصوب وزارت کشور مورخ (۱۳۹۸/۸/۱۱) شهر به دو منطقه و هر منطقه به یازده محله که در مجموع بیست و دو محله است، تقسیم شده است.

مشخصات منطقه یک شهرداری (شرق شهر): منطقه یک با مساحت حدود ۱۵۹۳ هکتار و با جمعیتی بالغ بر ۱۲۵۷۵۳ نفر بوده که دارای تعداد ۲۷۳۰۱ واحد بلوک‌های آماری که شامل ۶ بلوک اداری و تعداد ۴۸ مرکز آموزشی به مساحت حدود ۲۵۹۸۰۰ مترمربع و مساحت کل فضای سبز بالغ بر ۲۲۱۵۴۲ مترمربع و تعداد ۳۰ اداره و در مجموع دارای ۱۱ محله است.

مشخصات منطقه دو شهرداری (غرب شهر): در منطقه دو با حدود اربعه مشخص به مساحت حدود ۱۷۰۷ هکتار با جمعیتی بالغ بر ۱۲۵۸۸۵ نفر با تعداد کل مغازه ۴۴۱۷ باب و تعداد کل بلوک‌های اداری ۳۶۳۵۹ واحد که شامل ۶ بلوک آماری و تعداد ۵۹ مرکز آموزشی به مساحت حدود ۳۷۲۶۸۴ مترمربع و مساحت حدود ۳۷۲۶۸۴ مترمربع و مساحت کل فضای سبز بالغ بر ۸۴۸۹۳ مترمربع و تعداد ۲۱ اداره و در مجموع دارای ۱۱ محله است (واحد تفصیلی شهر بابل، ۱۳۹۵).

در میان ۲۲ محله شهر بابل، چهار محله موزیرج، کتی شرقی و غربی، هفت تن و سادات محله، سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل می‌باشند که در شرق، جنوب شرق و غرب شهر بابل واقع شده‌اند (شکل ۴).

شکل ۴: موقعیت محلات شهر بابل (نگارندگان)

۳،۲ روش تحقیق

پژوهش حاضر از نظر روش تحقیق، توصیفی-تحلیلی و از نظر ماهیت کاربردی است. روش گردآوری اطلاعات به منظور دستیابی به هدف تحقیق و بر اساس روش تحقیق، دو روش اسنادی-کتابخانه‌ای و پیمایشی است. در این تحقیق از پیمایش پرسشنامه وب-محور به عنوان ابزار گردآوری اطلاعات استفاده شده است. به منظور سنجش پایایی پرسشنامه تحت-وب در این پژوهش، از آزمون کرونباخ و ضریب آلفای آن بهره گرفته شد. جامعه آماری این تحقیق را متخصصان، کارشناسان و اساتید دانشگاه، دانشجویان دکتری جغرافیای شهری، مدیران شهری و رشته‌های مرتبط با مدیریت شهری تشکیل می‌دهند که از این تعداد ۷۹ نفر به عنوان نمونه آماری با استفاده از روش نمونه‌گیری قضاوتی استفاده شده است. در این نوع نمونه‌گیری، افرادی برای نمونه انتخاب می‌شوند که برای ارائه اطلاعات مورد نیاز در بهترین موقعیت قرار دارند. برای ارزیابی پایایی و روایی از یک پنل ۲۰ نفر متخصص، ضریب نسبی روایی محتوا (CVR)، شاخص روایی محتوا (CVI) و پایایی مدل اندازه‌گیری با استفاده از ضرایب بار عاملی، آلفای کرونباخ و قابلیت اطمینان ترکیبی ارزیابی می‌شود. به منظور تحلیل داده و آزمون فرضیات از روش‌های تحلیل کمی (مدل‌سازی معادلات ساختاری با رویکرد واریانس-محور PLS)، از روش‌های نمایش ویژگی‌های محلات در نرم‌افزار GIS از قبیل Quantities استفاده شد. همچنین از نرم‌افزارهای SmartPLS، Spss استفاده گردید. به منظور سنجش نواحی مورد مطالعه از لحاظ شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری؛ هفت شاخص عدالت اجتماعی، اجتماع‌محوری، مسئولیت‌پذیری، مشارکت، کارایی و اثربخشی، ثبات سیاسی و مبارزه با فساد، قانونمندی انتخاب و مورد سنجش قرار گرفت.

جدول ۳: مقادیر آلفای کرونباخ متغیرهای پژوهش

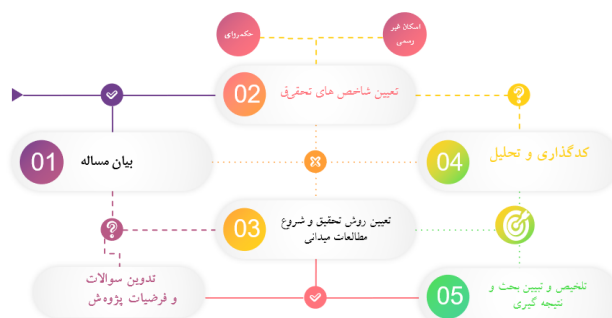
متغیرها	عدالت اجتماعی	قانونمندی	مبارزه با فساد	سیاسی و مبارزه با فساد	کارایی و اثربخشی	مشارکت	مسئولیت‌پذیری	اجتماع‌محوری	توانمندسازی
آلفای کرونباخ	۰/۸۸۹	۰/۸۷۲	۰/۸۰۴	۰/۸۰۳	۰/۸۷۵	۰/۸۲۰	۰/۸۹۲	۰/۹۲۲	

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۴: ویژگی‌های فردی پاسخگویان در پژوهش

درصد	فراوانی	نماگر
۶۶/۷	۴۶	بین ۲۰ تا ۳۰ سال
۲۶/۶	۲۰	بین ۳۱ تا ۴۰ سال
۶/۷	۶	بین ۴۱ تا ۵۰ سال
۶۰	۴۴	مرد
۴۰	۲۷	زن
۶۶/۷	۴۸	دکتری
۲۶/۷	۲۰	فوق‌لیسانس
۶/۷	۵	لیسانس

مآخذ: یافته‌های پژوهش

شکل ۵: فرایند اجرایی پژوهش (نگارندگان)

۴ یافته‌ها و بحث

ویژگی‌های فردی پاسخ‌دهندگان در پرسشنامه در جدول ۵ نشان داده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود درنهایت ۷۹ نفر در پرسشنامه وب مبنا مشارکت کردند و بیشترین جامعه آماری مربوط به مردان با ۶۰ درصد است. از نظر شاخص سنی، گروه‌های سنی ۲۵-۳۵ سال بالاترین تعداد مشارکت‌کننده را داشته است. با توجه به این موضوع که جامعه آماری این پژوهش را متخصصان دانشگاهی تشکیل می‌دهند لذا اغلب پاسخ‌دهندگان، متخصصان دانشگاهی بوده‌اند، همچنین بیشترین فراوانی مربوط به دانشجویان دوره دکتری و کارشناسی ارشد است.

جدول ۵: ویژگی‌های فردی پاسخگویان در پژوهش

درصد	فراوانی	نماگر
۶۶/۷	۴۶	بین ۲۰ تا ۳۰ سال
۲۶/۶	۲۰	بین ۳۱ تا ۴۰ سال
۶/۷	۶	بین ۴۱ تا ۵۰ سال
۶۰	۴۴	مرد
۴۰	۲۷	زن
۶۶/۷	۴۸	دکتری
۲۶/۷	۲۰	فوق‌لیسانس
۶/۷	۵	لیسانس

مآخذ: یافته‌های پژوهش

به‌منظور بررسی همبستگی حکمروایی مطلوب شهری و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر بابل از آزمون همبستگی پیرسون استفاده شده است. در تحلیل نتیجه ضریب همبستگی باید بیان کرد که ضریب بین ۰ تا ۰/۲۹ نشان‌دهنده همبستگی ضعیف، ضریب بین ۰/۳۰ تا ۰/۶۹ نشان‌دهنده همبستگی متوسط و ضریب ۰/۷۰ تا ۱ نشان‌دهنده همبستگی قوی بین شاخص‌ها است.

نتایج حاصل از جدول ۶ نشان می‌دهد که با مقایسه سطح معنی‌داری به‌دست‌آمده با ضریب خطای ۰/۰۵ (از ۰/۰۵ کمتر) می‌توان نتیجه گرفت بین شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری (مشارکت، کارایی و اثربخشی، ثبات سیاسی و مبارزه با فساد، قانونمندی، عدالت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، اجتماع‌محوری) و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر بابل رابطه معناداری وجود دارد. مقدار ضریب همبستگی در بررسی ارتباط به ترتیب برابر است با ۰/۴۵۶، ۰/۸۷۲، ۰/۵۸۸، ۰/۷۹۶، ۰/۷۶۱، ۰/۶۵۳ و ۰/۶۶۸ با توجه به مثبت بودن عدد ضریب همبستگی در شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری نشان از وجود رابطه مثبت و مستقیم میان حکمروایی مطلوب شهری و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل دارد. بالاترین ضریب همبستگی بین کارایی و اثربخشی و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر بابل با ضریب ۰/۸۷۲ برقرار است.

جدول ۶: تحلیل همبستگی شاخص‌های حکمروایی مطلوب شهری و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل

شاخص	توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی
مشارکت	ضریب همبستگی پیرسون
	سطح معناداری (Sig)
	تعداد نمونه
کارایی و اثربخشی	ضریب همبستگی پیرسون
	سطح معناداری (Sig)
	تعداد نمونه
ثبات سیاسی و مبارزه با فساد	ضریب همبستگی پیرسون
	سطح معناداری (Sig)
	تعداد نمونه
قانونمندی	ضریب همبستگی پیرسون
	سطح معناداری (Sig)
	تعداد نمونه
عدالت اجتماعی	ضریب همبستگی پیرسون
	سطح معناداری (Sig)
	تعداد نمونه
مسئولیت‌پذیری	ضریب همبستگی پیرسون
	سطح معناداری (Sig)
	تعداد نمونه
اجتماع‌محوری	ضریب همبستگی پیرسون
	سطح معناداری (Sig)
	تعداد نمونه

مأخذ: یافته‌های پژوهش

به‌منظور تحلیل اثرات حکمروایی مطلوب شهری بر توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل، از آزمون T تک نمونه‌ای استفاده شد. نتایج حاصل از جدول ۵ نشان می‌دهد که ضرایب مسیر حتماً باید در سطح اطمینان ۵٪ و به عبارتی مقدار T بزرگ‌تر از ۱/۹۶ باشد تا معنی‌داری روابط اثبات گردد که با استفاده از تکنیک بوت

استرپینگ^۱ بر روی مدل قابل مشاهده است. درحالی که این میزان بیشتر از ۱/۹۶ باشد نشان از صحت ارتباط بین متغیرها و در نتیجه تأیید فرضیه تحقیق در سطح معنی داری ۹۵٪ است. با استفاده از آزمون های میانگین، می توان درستی یا نادرستی یک فرضیه را در سطح مشخصی از خطا تعیین کرد. در این تحقیق از محدوده پنج گزینه لیکرت استفاده شده است.

با توجه به نتایج حاصل از تحلیل T تک نمونه ای و بر اساس مقدار Sig اگر مقدار آن کمتر از ۰/۰۵ باشد با ۹۰ درصد اطمینان تفاوت بین میانگین ها معنادار است، بنابراین در همه موارد اختلاف میان میانگین ها معنادار است؛ یعنی میانگین این متغیرها در جامعه آماری بیشتر از ۳ است و بین کرانه بالا و پایین فاصله اطمینان ۹۵ درصد برای اختلاف میانگین با ۳ مثبت می باشند؛ بنابراین میزان اثر در زیرمعیارهای حکمروایی مطلوب شهری بیشتر از متوسط است.

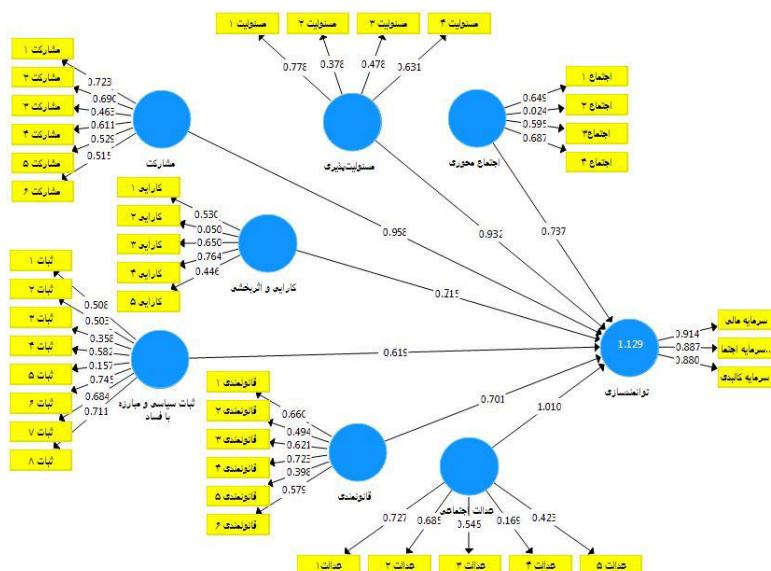
جدول ۷: نتایج آزمون t تک نمونه ای متغیرهای پژوهش

متغیر مستقل	متغیر وابسته	مقدار t	عدد معناداری	تفاوت میانگین	حد پایین	حد بالا
مشارکت	توانمندسازی سکونتگاه های غیررسمی	۳/۵۱۰	۰/۰۰۰	۱/۰۷۲	۰/۹۹۶	۱/۱۴۸
کارایی و اثربخشی		۳/۴۶۵	۰/۰۰۰	۱/۱۲۳	۱/۰۶۴	۱/۱۸۲
ثبات سیاسی و مبارزه با فساد		۳/۰۶۳	۰/۰۰۴	۰/۱۰۸	۰/۰۳۵	۰/۱۸۱
قانونمندی		۳/۰۹۰	۰/۰۰۰	۰/۲۶۷	۰/۹۶۳	۱/۱۹۵
عدالت اجتماعی		۳/۶۹۷	۰/۰۰۰	۰/۸۴۹	۰/۷۴۱	۰/۹۷۱
مسئولیت پذیری		۳/۰۷۳	۰/۰۰۰	۰/۷۱۹	۰/۷۲۹	۱/۵۶۸
اجتماع محوری		۳/۸۸۳	۰/۰۰۰	۰/۹۲۶	۰/۸۶۸	۰/۹۸۴

مآخذ: یافته های پژوهش

در ادامه به منظور آزمون فرضیه پژوهش و همچنین ارزیابی مدل مفهومی از معادلات ساختاری واریانس محور استفاده شده است. بدین ترتیب که اثرگذاری و نوع اثرگذاری در سطح متغیرهای مستقل و وابسته تحلیل می گردد. ضریب مسیر بیان کننده وجود رابطه علی خطی و شدت و جهت این رابطه بین دو متغیر پنهان است. در حقیقت همان ضریب رگرسیون در حالت استاندارد است که در مدل های ساده تر رگرسیون ساده و چندگانه مشاهده می شود. عددی بین -۱ تا +۱ است که ضرایب مسیر مثبت، نشان دهنده روابط مستقیم و ضرایب مسیر منفی، نشان دهنده روابط معکوس بین متغیرهای پنهان مستقل و وابسته است و اگر برابر با صفر شوند، نشان دهنده نبود رابطه علی خطی بین دو متغیر پنهان است. این مقدار از نظر بزرگی نشان دهنده قدرت رابطه است که با برقرار شدن روابط غیرمستقیم از میزان بزرگی یک ضریب بتا کاسته می شود، به همین منظور برخی از محققان بر ضرورت اثرات کلی که ترکیبی از اثر مستقیم (ضریب مسیر یا بتا) و غیرمستقیم است تأکید دارند. ضرایب مسیر اثرات مستقیم و مقدار T متناظر با آن از نرم افزار Smart-PLS استخراج شده است. در جدول ۸ و شکل ۸ نشان داده شده اند.

¹ Boot strapping

شکل ۸: نتایج تجزیه و تحلیل ضریب مسیر و آماره t (نگارندگان)

جدول ۸: ضرایب محاسبه شده شاخص‌های مؤثر بر حکمروایی مطلوب شهری و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل

اثر مستقیم				مسیر مستقیم	
رد تأیید در سطح ۰/۰۱	سطح معناداری P-value	آماره t T-value	ضریب مسیر β	متغیر وابسته	متغیر مستقل
تأیید	۰/۰۰۷	۲/۵۱۰	۰/۹۵۸	توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی	مشارکت
تأیید	۰/۰۰۰	۲/۴۶۵	۰/۷۱۵		کارایی و اثربخشی
تأیید	۰/۰۰۰	۲/۰۶۳	۰/۶۱۹		ثبات سیاسی و مبارزه با فساد
تأیید	۰/۰۰۵	۲/۰۹۰	۰/۷۰۱		قانونمندی
تأیید	۰/۰۱۰	۳/۶۹۷	۱/۰۱۰		عدالت اجتماعی
تأیید	۰/۰۰۰	۲/۰۷۳	۰/۹۳۲		مسئولیت‌پذیری
تأیید	۰/۰۰۰	۲/۸۸۳	۰/۷۳		اجتماع محوری

منبع: یافته‌های پژوهش

با توجه به اینکه آماره‌ی T بزرگ‌تر از ۱/۹۶ است، در سطح معنی‌داری ۹۵ درصد ضرایب مسیر و روابط فرض شده در مدل ساختاری پژوهش تأیید می‌شود و روابط میان مؤلفه‌ها معنادار است. با توجه به جدول ۸، متغیرهای مستقل پژوهش حاضر مشارکت، کارایی و اثربخشی، ثبات سیاسی و مبارزه با فساد، قانونمندی، عدالت اجتماعی، مسئولیت‌پذیری، اجتماع محوری که به ترتیب با ضرایب ۰/۹۵۸، ۰/۷۱۵، ۰/۶۱۹، ۰/۷۰۱، ۱/۰۱۰، ۰/۹۳۲، ۰/۷۳ در سطح معنی‌داری $p < ۰/۰۵$ بر متغیر مستقل پژوهش (حکمروایی مطلوب شهری) تأثیر مثبت و معناداری داشته است که در بین شاخص‌های بررسی‌شده بیشترین تأثیر با ضریب ۱/۰۱۰ مربوط به متغیر عدالت اجتماعی قرار دارد؛ بنابراین در افزایش توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهری در شهر بابل عدالت اجتماعی با گویه‌هایی همچون میزان مسئولیت‌پذیری به استراتژی‌های شهرداری در راستای افزایش مشارکت (M۱)، همکاری با جوانان در شکل‌گیری تشکلهای مردمی غیردولتی (M۲)، آگاهی شهروندان از حقوق شهروندی در راستای مشارکت (M۳)، جلب مشارکت مردم از طریق تشکیل و فعالیتهای شوراهای محلی مناطق (M۴)، هم‌اندیشی‌های در تصمیم‌گیری‌های محله‌ای (M۵)، مشارکت در سرمایه‌گذاری محله و غیره (M۶) بیشترین اثرگذاری را داشته است. همچنین با توجه به سطح معناداری ۵ درصد و سطح اطمینان ۹۵ درصد می‌توان نتیجه گرفت بین متغیر مستقل و وابسته تحقیق ارتباط معناداری وجود دارد.

جدول ۹: میزان تأثیر متغیر مستقل (حکمرایي مطلوب شهری) بر متغیر وابسته (توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل)

ضریب تأثیر	فرضیه
۰/۹۱۰	اثرات حکمرایي مطلوب شهری بر توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل

مآخذ: یافته‌های پژوهش

با توجه به جدول ۹، نتیجه ضریب تأثیر متغیر حکمرایي مطلوب شهری بر توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل ۰/۹۱۰ به‌دست‌آمده است. بدین مفهوم که متغیر حکمرایي مطلوب شهری با ۳۸ شاخص مشاهده‌پذیر تأثیر بالایی بر متغیر توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی دارد.

در مدل‌سازی حداقل مربعات جزئی، شاخصی به نام نیکویی برازش پیشنهاد شده است. این شاخص هر دو مدل اندازه‌گیری و ساختاری را مدنظر قرار می‌دهد و به‌عنوان معیاری برای سنجش عملکرد کلی مدل به کار می‌رود. برای محاسبه میانگین یا متوسط مقادیر اشتراکی متغیرهای مدل، از خروجی الگوریتم PLS در قسمت شاخص‌های کیفی مدل استفاده شده و نتایج آن در جدول ۱۰ ارائه داده شده است.

جدول ۱۰: نیکویی برازش مدل

نتیجه	مقدار قابل تأیید	مدل تخمینی	نوع شاخص	
تأیید نیکویی برازش	مقادیر نزدیک به صفر	۰/۱۳۹	SRMR	ریشه‌ی میانگین استاندارد شده مجذور باقیمانده
تأیید نیکویی برازش	کمتر از ۰/۹۵	۰/۸۱۵	d_ULS	مربع فاصله اقلیدسی
تأیید نیکویی برازش	کمتر از ۰/۹۵	۰/۸۰۷	d_G	فاصله هندسی
تأیید نیکویی برازش	بیش از ۵۰	۸۱/۸۰۴	Chi-Square	کای اسکوتر
تأیید نیکویی برازش	بیش‌تر از ۰/۹	۰/۹۵۶	NFI	شاخص برازش هنجار شده

مآخذ: یافته‌های پژوهش

۵ جمع‌بندی و نتیجه‌گیری

توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی با رویکرد حکمرایي مطلوب شهری در شهر بابل و مناطق مشابه باید به‌منظور بهبود شرایط زندگی و توسعه پایدار شهری انجام گیرد. این امر شامل تأمین خدمات اساسی مانند آب، برق، گاز، بهداشت و آموزش برای سکونتگاه‌ها، برنامه‌ریزی شهری مناسب با توجه به نیازهای این مناطق، بهبود مالکیت و اسناد رسمی مالکیت واحدهای مسکونی و تشویق به شرکت مردم در مدیریت شهری و تصمیم‌گیری‌های مرتبط با منطقه است. همچنین، ارتقاء آگاهی شهروندان از قوانین و مقررات توسعه شهری و تشویق به مشارکت و تعامل میان دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی نیز جزء اقدامات مهم در این راستا است. این تدابیر باعث بهبود شرایط زندگی ساکنان، حفظ امنیت و ایمنی عمومی، توسعه اقتصادی و اجتماعی و کاهش مشکلات اجتماعی و محیطی در این سکونتگاه‌ها خواهند شد و به توسعه پایدار شهری کمک می‌کنند.

شاخص‌های بررسی شده در ارتباط با نقش حکمرایي شهری در شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی به‌منظور بهبود شرایط زندگی و توسعه پایدار شهری در سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر بابل بسیار حیاتی و مهم هستند. این شاخص‌ها به مدیران و تصمیم‌گیران در زمینه حکمرایي و مدیریت شهری کمک می‌کنند تا راهبردها و سیاست‌هایی را تدوین و اجرا کنند که به توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی و بهبود وضعیت آن‌ها منجر شوند. در زیر به توضیح کوتاهی از هر یک از این شاخص‌ها می‌پردازیم:

مشارکت: در مطالعه حاضر تأثیر حکمرایي مطلوب بر توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر بابل موردبررسی قرار گرفته است. نتایج نشان می‌دهد که مشارکت مردم در مدیریت شهری از اهمیت بسیاری برخوردار است و مشارکت شهروندان در تصمیم‌گیری‌ها و آگاهی از حقوق شهروندی به توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی اثرگذار است.

کارایی و اثربخشی: بر اساس نظر خبرگان، تمامی زیرمعیارهای شاخص کارایی و اثربخشی در ساماندهی سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر بابل تأثیرگذار هستند، ولی زیرمعیارهای "اطلاع از آخرین دستاوردهای تحقیقی و معرفی نوآوری‌ها"، "خصوصی‌سازی ارائه خدمات شهری به شهروندان" و "طرح ایستگاه‌های آموزش شهروندی" بیشترین تأثیر را دارند.

ثبات سیاسی و مبارزه با فساد: بر اساس نتایج پژوهش، بیشترین تأثیر بر توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی به‌روشنی اقدامات مدیریتی و آگاهی مستمر شهروندان از روندهای موجود اختصاص داشته و توصیه می‌شود که اطلاع‌رسانی و آموزش مستمر به شهروندان در این زمینه انجام شود. این نتایج به‌عنوان راهنمایی برای مدیران و تصمیم‌گیران در زمینه مدیریت شهری قابل‌استفاده است.

قانونمندی: در شاخص قانونمندی، بیشترین تأثیر مربوط به زیرمعیار میزان آگاهی شهروندان از قوانین و مقررات توسعه شهری است. ازاین‌رو، افزایش آگاهی شهروندان از این قوانین و مقررات و اجرای دقیق آن‌ها به‌عنوان اولویت اصلی برای توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل معرفی می‌شود.

عدالت اجتماعی: نتایج نشان می‌دهد که از بین پنج شاخص عدالت اجتماعی، بیشترین تأثیر مربوط به زیرمعیار توزیع یکسان خدمات در سطح شهر است با میانگین اثربخشی $3/73$ ؛ بنابراین، توزیع یکسان خدمات در سطح شهر به‌عنوان یکی از عوامل مهم در توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر بابل تأکید شده و مورد توصیه قرار می‌گیرد.

مسئولیت‌پذیری: نتایج تحلیل نشان می‌دهد که در این شاخص، اعتراف به خطا و اشتباهات مدیریتی بیشترین تأثیر را دارد و اهمیت آن در پذیرش خطاها و اشتباهات گذشته و تلاش برای بهبود آن‌ها برای آینده بیان شده است. درنهایت، می‌توان نتیجه‌گیری کرد که افزایش احساس مسئولیت و توجه به اعتراف به خطا و اشتباهات مدیریتی می‌تواند بهبود مسئولیت‌پذیری در مدیریت شهری و توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی را تسهیل کرده و به توسعه شهر کمک کند.

اجتماع محوری: نتایج نشان می‌دهد که توافق جمعی در خصوص مشکلات محلات به‌عنوان مهم‌ترین زیرمعیار در این شاخص شناخته شده است. همچنین، تعامل بین دولت، بخش خصوصی و جامعه مدنی نیز نقش مهمی دارد. آگاهی و پذیرش از کار گروهی و همکاری در جامعه نیز به‌عنوان یک عامل مؤثر در توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی مطرح شده است. در آخر، رابطه مسئولان و مدیران محله با مردم نیز برای توانمندسازی سکونتگاه‌های غیررسمی اهمیت دارد و به طبع، بهبود تعامل و همکاری بین نهادهای مختلف در شهر بابل می‌تواند منجر به بهبود وضعیت سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر مورد مطالعه و حتی در شهرهای دیگر شود.

نتایج آزمون تی تک نمونه‌ای که در یافته‌های تحقیق حاصل شده است، نشان می‌دهد که حکمروایی شهری در شکل‌گیری و گسترش سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر بابل نقش بسیار مهمی دارد و تأثیرات زیادی بر جوامع و شهر دارد. این نتایج تأکید می‌کنند که تدوین و اجرای سیاست‌ها و برنامه‌های مناسب توسط حکومت محلی برای جلوگیری از گسترش ناپایدار سکونتگاه‌های غیررسمی بسیار حیاتی است. با توجه به یافته‌های بالا، می‌توان تأیید کرد که حکومت محلی باید اقداماتی را انجام دهد تا بهبود شرایط زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی را تضمین کند. این اقدامات می‌توانند شامل تأمین خدمات اساسی مانند آب، برق، بهداشت و آموزش برای سکونتگاه‌های موجود، مدیریت مناسب زمین‌های عمومی که بر سکونتگاه‌های غیررسمی ساخته شده‌اند و کاهش خطرات محیطی و طبیعی مانند سیل و لغزش زمین شوند و همچنین، این اقدامات می‌توانند به توسعه پایدار شهری - منطقه‌ای کمک کنند و برای حفظ امنیت و ایمنی عمومی سکونتگاه‌های غیررسمی ضروری هستند. علاوه

بر این، تأثیرات مثبت این اقدامات بر توسعه اقتصادی و اجتماعی مناطق موردنظر و کاهش مشکلات اجتماعی و محیطی آنها نیز بسیار مهم هستند.

به طور کلی، این نتایج نشان می‌دهند که حکمروایی شهری با تدابیر مناسب می‌تواند بهبود شرایط زندگی ساکنان سکونتگاه‌های غیررسمی را تضمین کند و به توسعه پایدار شهر کمک کند. این تأثیرات مثبت نه تنها به ساکنان این مناطق بلکه به تمامی جامعه و شهر منتفع می‌شوند. برای تفهیم عمیق‌تر و تحلیل دقیق‌تر ویژگی‌های سکونتگاه‌های غیررسمی در شهر بابل و نقش حکمروایی شهری در بهبود شرایط زندگی و مدیریت این مناطق، این تحقیق به عنوان منبعی مهم می‌تواند به مدیران و حکمروایان شهری کمک کند تا سیاست‌ها و برنامه‌های مؤثرتری برای مدیریت و کنترل سکونتگاه‌های غیررسمی در نظر بگیرند و ارتقاء کیفیت زندگی شهروندان را تضمین کنند.

با توجه به اینکه مطالعات صورت گرفته در خصوص موضوع این پژوهش بسیار محدود بوده اما می‌توان با مقایسه نتایج این پژوهش با پژوهشی که در سال ۱۴۰۰ در شهر ایلام توسط آقای ملکی و موسوی صورت گرفت بیان داشت که در سکونتگاه‌های غیررسمی شهر بابل، شاخص‌های حکمروایی وضعیت مطلوبی دارند البته با وجود توزیع مناسب منابع و خدمات شهری همچنان دسترسی به خدمات اولیه نیاز به توجه بیشتری دارد، در بررسی‌های انجام شده از محلات غیررسمی ایلام، تمامی شاخص‌ها اعم از شاخص‌های اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی، کالبدی، زیست‌محیطی و غیره در مقایسه با سایر بافت‌های اصلی شهر، در سطح بسیار پایینی قرار دارد. به همین دلیل توجه به وجوه مختلف کاستی‌ها و کمبودها و تدوین برنامه‌ی اجرایی رفع آنها می‌تواند حرکت به سمت اهداف و چهارچوب‌های مرتبط با موضوع را تسهیل بخشد.

References

- Abbasi Livosi, Zahra, Amanpour, Saeed, Safaipoor, Masoud (2017), strategic planning to empower informal settlements, case study: Payam Nur Dezful settlement, Shahr Padaydar Quarterly, Volume 1, Number 4, pp. 107-89. [In Persian] [10.22034/jsc.2019.91136](https://doi.org/10.22034/jsc.2019.91136).
- Acevedo-De-los-Rios, alejandra., Jones-Pérez, Julian., R. Rondinel-Oviedo, Bandauko, Elmond., Kwasi Kutor, Senanu., Arku, Godwin. (2022). to leave or not to leave? An analysis of individual and neighbourhood characteristics shaping place attachment in Harare's selected informal settlements. Wiley online library.
- Alizadeh, Hadi, Nemati, Morteza, Rezaei Jafari, Kamran (2014), an analysis of the criteria of good urban governance using the fuzzy hierarchical analysis method, Journal of Urban and Regional Studies and Research, No. 6, pp. 128- 105. [In Persian] https://www.journals.ui.ac.ir/article_20118.html
- Askarizadeh Ardestani, Soheila, Zarrabi, Asghar, Taghavai, Massoud (2017), surveying the status of good urban governance indicators in Arak city. Journal of Geography and Regional Development, year 16, number 1, pp. 335-309. [In Persian] <https://doi.org/10.22067/geography.v16i1.74544>
- Babaei Elyasi, Milad, Pirian Kalat, Omid, Pilehvar, Ali Asghar, Zare Yerji, Mehrzad (2022). Feasibility and empowerment of informal settlements based on subjective perception in

- Zorabad neighborhood of Shahrushan. Development of peri-urban spaces, 4(1), pp. 67-86. [In Persian] <https://dorl.net/dor/20.1001.1.26764164.1401.4.1.4.5>
- Bego, Enkela (2003), "Assessing Feasibility Study of informal Settlements Upgrading: Are there GI Policy and Management Implications? Case Study of Windhoek, Namibia", International Institute for Geo-information Science and Earth Observation Enschede, the Netherlands. https://webapps.itc.utwente.nl/librarywww/papers_2003/msc/gim/enkela.pdf
 - Beyera Bayuma, Tefera., Girma Abebe, Birhanu (2024). Heliyon. Volume 10, Issue 21, e39443. <https://doi.org/10.1016/j.heliyon.2024.e39443>
 - Birouti, Ali, Ziyari, Keramatullah, Sultanzadeh, Hossein (1400), evaluation and analysis of the status of good urban governance indicators (case study: Genaveh city), Danesh Shahrsazi magazine, volume 5, number 2, pp. 79-94. [In Persian] [10.22124/upk.2021.16306.1451](https://doi.org/10.22124/upk.2021.16306.1451)
 - Christopher L. Atkinson (2024). Informal Settlements: A New Understanding for Governance and Vulnerability Study. Urban Science, 8(4), 158; <https://doi.org/10.3390/urbansci8040158>.
 - Dadashpour, Hashem, Alizadeh, Bahram (2009), the relationship between tenure security and housing quality in the informal settlement of Islamabad, Tehran. City Identity Magazine, Volume 4, Number 7, pp. 31-42. [In Persian] <https://sanad.iau.ir/Journal/hoviatshahr/Article/795349/FullText>.
 - Emer, Dick (2008), "What Are Enabling Housing Strategies?" A Paper from Seminar in Barcelona in April 2008, Presented in Seminar: Are Architects and Planners Obstacles to Slum Upgrading? https://asfrance.org/IMG/pdf/Are_architects_and_planners_obstacles_to_slum_upgrading.pdf
 - Eskandrian, Gholamreza, Firouzabadi, Sidahmad (2021), analysis of the role and importance of the empowerment approach in dealing with informal settlements from the perspective of experts and professionals. Urban and Regional Development Program Quarterly, Year 4, Number 11, pp. 57-86. [In Persian] <https://doi.org/10.22054/urdp.2021.51284.1200>
 - Forbes. E (2019). Migration, informal settlement, and government response: The cases of four townships in Yangon, Myanmar, Moussons. Recherche en Sciences Humaines sur l'Asie du Sud-Est. (33). 95-117.
 - Gilbert, A., Joseph, G. (1996), Cities, Poverty and Development, translator: Parviz Karimi Naseri, Department of Public and International Relations of Tehran Municipality, Tehran. [In Persian] <http://www.lib.ir/book/69959673>.
 - Haqi, Mohammad Reza, Heydarzadeh, Ehsan (2024). Measuring the satisfaction of residents of informal settlements from social development indicators, study sample: Hamadan city. Bi-Quarterly Journal of Contemporary Sociological Research, Volume 13, Issue 24, pp. 37-60.
 - Hasan, atik., Chandra Voumik, Liton., Islam Mozumder, Ajharul., Angel Esquivias, Miguel., Verteramo-Chiu, Leslie., Kumar Das, Mihir(2025). Role of governance index, democracy,

- industrialization, and urbanization on environmental sustainability of BRICS countries: A novel PMG-ARDL approach. *Social Sciences & Humanities Open*, Volume 11, 101242. <https://doi.org/10.1016/j.ssaho.2024.101242>.
- Heydarzadeh, Ehsan, Arasteh, Mojtabi, Rafiei, Elnaz (2023), Explanation of the effective factors on promoting good urban governance in Shiraz city. *Sustainable Urban Development Quarterly*, Year 4, Number 100, pp. 1-15. [In Persian] [10.22034/usd.2023.2000134.1036](https://doi.org/10.22034/usd.2023.2000134.1036)
 - Kellett, P. (2011). Contemporary vernaculars: Informal housing processes and vernacular theory. *ISVS e-Journal*, 2 (1), 1-11. <https://eprints.ncl.ac.uk/178185>
 - Khorasani-Moghadam, Saba, Mozafar, Farhang, Hosni, Seyyed Bagher (2017), social capital indicators affecting the satisfaction of residents of informal settlements (case study: North Farahzad neighborhood, Tehran). *Social Media Management*, Volume 5, Number 2, pp. 261-233. (In Persian) [10.22059/jscm.2018.255954.1585](https://doi.org/10.22059/jscm.2018.255954.1585)
 - Maleki, Mohammad, Mousavi, Mirnajaf (2017), Empowerment of informal settlements with emphasis on indicators of good urban governance (Case study: informal settlements of Ilam city). *Sustainable Urban and Regional Development Studies*, Volume 2, Issue 1, pp. 37-58. [10.22108/sppl.2023.135434.1673](https://doi.org/10.22108/sppl.2023.135434.1673)
 - Mohseni, Reza Ali (1400), The city and the problem of informal settlements: with an emphasis on the methods of organizing and empowering it (Study case: Sari city), *Iranian Journal of Social Development Studies*, Volume 13, Number (2), pp. 129-115. [In Persian] <https://www.sid.ir/paper/951568/fa>
 - Mukhija, Vinit (2001), "Enabling Slum Redevelopment in Mumbai: Policy Paradox in Practice", *Housing Studies*, 18(4). DOI: [10.1080/02673030120090548](https://doi.org/10.1080/02673030120090548).
 - Nikuze, Alice., Flacke, Johannes., Sliuzas, Richard., Maarseveen, Martin van (2022). Urban induced-displacement of informal settlement dwellers: A comparison of affected households' and planning officials' preferences for resettlement site attributes in Kigali, Rwanda. *Habitat International journal*. Volume 119. <https://doi.org/10.1016/j.habitatint.2021.102489>
 - Novin, Daryush, Taghavi, Ebrahim, Ezzat-Panah, Bakhtiar (2022). Empowerment of informal settlements with emphasis on desirable urban governance indicators (case study: informal settlements of Tabriz metropolis), *Spatial Planning Quarterly*, year 12, number 3, pp. 109-122. [In Persian] [10.22108/sppl.2023.135434.1673](https://doi.org/10.22108/sppl.2023.135434.1673)
 - Okech, V. Neszméry, Š., & Mačkinová, M. (2020). EMPOWERING THE MARGINALIZED THROUGH COMMUNITY WORK: A LITERATURE REVIEW. *Proceedings of CBU in Social Sciences*, 1, 173-178. <https://doi.org/10.12955/pss.v1.67>
 - Oskoi Aras, Ali., Babaei Aghdam, Fereydoun (2023). Satisfactory evaluation of indicators of empowerment of informal settlements with emphasis on social and economic issues (case example: Khalilabad neighborhood of Tabriz), *scientific quarterly of new attitude in human geography*, 15th year, number (2), spring 1402, pp. 110-133. [In Persian] https://journals.iau.ir/article_702953.html

- Piran, Parviz (2008). from informal settlement to no settlement: in search of a solution, Haft Shahr magazine, number 29-30. [In Persian] <https://www.sid.ir/paper/467668/fa>.
- Poudineh, Sajjad, Hafez-Rezazadeh, Masoumeh, Miri, Gholamreza (2024). Investigating the status of good urban governance indicators in urban areas (case study: Zahedan city). Quarterly Journal of Geography and Environmental Studies, Year 13, No. 49, pp. 104-119.
- Roustaei, Shahrivar, Asghari-Zamani, Akbar, Andesta, Forough (2024). Explaining the neighborhood management model using the theory of good urban governance (case study: Tabriz metropolis). Quarterly Journal of Economic Geography Research, Volume 5, Issue 15, pp. 33-53
- Sarafi, Muzaffar (2011), towards the development of a national strategy for organizing informal housing - from selective dispersion to inclusive alignment, Haft Shahr, No. 9 and 10. [In Persian] <https://www.sid.ir/paper/467075/fa>
- Sekhani, Richa., Mohan, Deepanshu., Mistry, Jignesh., Singh, Advaita., Mittal, Vanshika.(2022). Examining the informality in urban informal settlements – Evidence from Kapashera. Cities journal. <https://doi.org/10.1016/j.cities.2022.103591>
- Shahinifar, Mostafa, Charehjo, Farzin (2017), evaluation of effective indicators in realizing good urban governance in metropolises (case study: Kermanshah city), Journal of Geography and Urban Space Development, year 5, number 2, pp. 219 -201. [In Persian] <https://doi.org/10.22067/gusd.v5i2.74554>
- Shie, Esmail, Habibi, Kiyomarth, and Kamali-Nasab, Hamed (2013), the process of formation and expansion of informal settlements, Housing and Rural Environment Quarterly, No. 133, pp. 39-48. [In Persian] URL: <http://jhre.ir/article-1-16-fa.html>
- Sime, A. (2019). Challenges and Prospects of Good Governance in Urban Land Management: The Case of Oromia Special Zone, Sululta Town (Doctoral dissertation, Addis Ababa University). [doi:10.5923/j.ajgis.20211001.03](https://doi.org/10.5923/j.ajgis.20211001.03)
- Solaymani, Saeed., Montes, Oscar (2024). The role of financial development and good governance in economic growth and environmental sustainability. Energy Nexus, Volume 13, 100268. <https://doi.org/10.1016/j.nexus.2023.100268>
- Statistics Center of Iran (2015), General census of population and housing of Babol city, Mazandaran governorate portal. (In Persian)
- Swapan, M. (2016). Participatory Urban Governance in Bangladesh: A Study of the Gap between Promise and Realities, Environment and Urbanization Asia, 7(2), 196-213. <https://doi.org/10.1177/0975425316652548>.
- UN-Habitat (2014). Street as tools for urban transformation in slums: A street- led approach to city-wide slum upgrading. Nairobi, Kenya: United Nation human settlement program.